

FRAGMENTI O NOVEM ČLOVEKU

FRANCE VODNIK

1.

Prodor nove duhovnosti je danes najočitnejši kulturni pojav. Pot generacije, ki ji je bilo usojeno in naloženo, da izvrši revolucionarni sunek in tako razodene človeštvu novi načrt zgodovine, je od dne do dne jasnejša in izrazi-tejša. Rušenje starih življenjskih oblik ni bilo cilj, marveč samo prehodna podoba viharja, ki je spremljal rojstvo novega sveta. Iz kaosa vstajajo vedno jasnejši obrisi bodočega reda, v katerem so vključene tudi vrednote minulih dob.

Duhovni svet je namreč enoten. V njem si sedanost, preteklost in prihodnost podajajo roké v mistični svetlobi večnega bivanja.

Le to, kar je služilo temi in njenemu demonu, nima večnega življenja v sebi.

Današnji rod je bil poklican v življenje, da se bori zoper temo za luč sveta. Ali bo dovolj močan? To ni pravo vprašanje. Vprašanje je le: ali bo dovolj zvest.

2.

Mi smo tu, mi smo fakt slovenskega življenja. Nihče nas ne more več zanikati. To je res. Ni pa mogoče prerokovati, kako bo poslej z nami. Nalogo, ki nam jo je naložil čas, moremo izvršiti: moremo pa tudi tragično propasti ali celo ubežati pred njo. Na vsak način so pomembne in kakor za vsak tako tudi za naš čas globoko resnične besede, ki jih je napisal v svoji znameniti knjigi: »Naloga našega časa« španski mislec Ortega y Gasset (v prevodu dr. St. Lebna): »Vsaka generacija ima svoje zvanje, svoje zgodovinsko poslanstvo. Nad njo visi strogi imperativ, da razvije te neznatne kali in da izoblikuje življenje krog sebe po meri svoje samobitnosti. Toda dogaja se, da rodovi kakor posamezniki greše včasih proti svojemu zvanju in puščajo neizvršeno svoje poslanstvo. So v resnici rodovi, nezvesti samim sebi, ki se izmikajo kozmični nameri, položeni vanje. Namesto da bi se odločno poprijeli dela, ki jim je bilo naprej določeno, so gluhi za priganjajoče pozive svojega zvanja in rajši udobno lenarijo v mislih, uredbah in užitkih, ki so jih ustvarili predhodni rodovi, ki pa jim manjka sorodnosti z njihovo naravo. Jasno je, da pred odkazanim zgodovinskim mestom ni mogoče ubežati nekaznovano. Tak zločinski rod se vleče skozi življenje v večnem nesoglasju s samim seboj, razbit in strt v kali življenja.«

Strašno: če bi mi postali tak zločinski rod...

3.

A katera je osnovna naloga našega časa? Duhovnost ali »samo«-genijalnost? Ustvarjanje edinole kulturno-formalnih kvalitét, ali v prvi vrsti ustvarjanje nadkulturno-idejnih, duhovnih vrednot? Borba za formo ali borba za

človečnost? Ustvarjanje in izživljanje brez ozira na etične zakone dobrega in zlega, ali ustvarjanje in rast, ki stavi duha nad formo, človečnost nad individualno razkošje, etos in katarzis nad zmagoslavje denimo »samo«-umetnika?

Naše hrepenenje: da bi se sprostila v harmoniji notranje svobode moč in sila človeka - stvaritelja - genija z lepoto in iskrenostjo človeka - stvaritelja - svetnika. Naše prizadevanje in cilj naše borbe: smrt larpurlartizma in brez-smerja v kulturnem ustvarjanju, pogin vsega, kar ne nastaja zaradi popolnosti človeka-romarja, marveč je le samo sebi namen.

To je naloga našega časa, imperativ novega rodu: rast v človečnost.

4.

Toda, ali smo mi mladi, ki nas je usoda enake borbe za najresničnejšega in najsvobodnejšega človeka združila v zavesti edinstvene in skupne naloge, ali smo mi mladi v resnici generacija: prodor novega duha? Ali je naše prizadevanje, da prodremo na novo in globljo življenjsko ravnino, izviralo morda le iz volje posameznikov, ali pa je naš stvariteljski napor bil dejansko usodni, neizbežni imperativ našega časa? V resnici kažejo vsa znamenja, da so usmerjale korake novega človeka predvsem višje, nadindividualne moči. A povojni slovenski človek — kakor evropski sploh — je pokazal v odnosu do življenjskih dejstev, v načinu mišljenja in čuvstvovanja tako izrazito svojstvenost, da spričo vseh teh vidno diferencirajočih znakov v primeri s preteklostjo ni mogoč niti najmanjši dvom o tem, da je vstal v njem homo novus. Največja zabloda, razumljiva edinole z zastarelega vidika larpurlartistične življenjske brezsmernosti pa bi bilà, če bi kdo skušal v mladem rodu namesto prodora nove duhovnosti videti samo novo literarno strujnost, novi esteticizem. Najvidnejši znak nove dobe je prav v poudarku življenjske totalitete in zato je razumljivo, da je v novem življenjskem redu našla prvo mesto prav osebnost — to pomeni: duhovni, centralni človek.

Kakor vsak drug kulturni pojav, nam more tudi umetnost pomeniti samo eno izmed premnogih oblik življenja. Vsaka izmed teh oblik ima sicer v sebi avtonomen red in zmisel, nobena pa ni absolutna in odrešujoča, ako je ločena in razvezana s središčem. Življenje je namreč organizem in temu dejstvu odgovarja tudi zakonitost kulturnega ustvarjanja.

5.

Centralna ideja našega časa je izražena v poudarku etosa in duhovne službe.

Ideja je nadkvaliteta. Duh je stvaritelj, a priroda-genij mu je le posoda in orodje. Zato kultura ni sama sebi namen. Kultura je tu zaradi človeka in človek je zopet le romar na božjih poteh življenja.

Biti človek je več nego biti samo umetnik, izumitelj, znanstvenik ali imperator. Biti človek se pravi, biti zvezda na ščitu Večnega, cvet v Njegovih dlaneh, pesem v srcu Nevidnega.

Biti človek: to je centralna ideja našega časa.

Dà, človek je najsvetlejša in najresničnejša vizija današnjih dni. Vse, kar danes mislimo, čutimo ali govorimo, ni nič drugega nego molitev trpeče ljubezni in klic hrepenenja za novim, dobrim, svetlim človekom. Njegovo življenje in ustvarjanje bo najprvobitnejša resničnost, studenec in luč »iz dna«.

Odkod? Dno je centralna ravnina, stikališče človeškega in kozmičnega, prag večnosti, kjer se poljubljata v ekstazi ljubezni nebo in zemlja, duh in materija, človek in Bog.

6.

Resnica je sicer, da so mase sodobnega človeštva še vedno usmerjene predvsem v svet zunanosti in da jih omamlja blesk trenutnih užitkov in minljivih stvari. Toda nekoliko pozornejše opazovanje nam odkrije kmalu, da pomeni ta navidezni triumf sodobne civilizacije in plehke mehanistične mode v resnici le zadnjo omamo propadajočih življenjskih oblik. Kdor se ni popolnoma izneveril klicem lastne notranjosti in zvest njenim zakonom išče za centralno smerjo v sebi, čuti, da se pod navidezno enolično površino današnjih dni prelivajo elementarni podtalni duhovni toki, in sluti, da se v osrčju sveta prenavljajo kali življenja. Dejstvo je, da se tvorni človek današnjih dni vrača od lepega videza nazaj k bistvu, od zunanosti v notranjost, od stvari k duhu, od temè k luči, od sebe-živali k sebi-človeku. Notranja tragična stiska, ki jo odkritosrčno izpovedujejo najboljši ljudje, in nemirno, naporno iskanje, ki spremlja vse sodobno duhovno ustvarjanje, nam neutajljivo pričata, da zopet enkrat veje duh v človekovem kraljestvu.

Prav tako pa ni nobenega dvoma, da stojimo danes na prelomu, v prehodni dobi, ko se rušijo osnove starega in se odkrivajo temelji novega sveta. Današnji čas je tragična ura konflikta in spora, ura brezpogojne odločitve. Današnji človek stoji na meji dveh kraljestev, v ognjeni sredini vseh svojih skrajnosti: zato mu je pisan usodni imperativ najzvestejše borbe do zmage ali poraza. In zato je sedanjost samo prehodna stopnja, prva pesem novega človeka in jutranja vizija nove podobe sveta. Njen zmisel je v borbi zoper preteklost in njenega demona, egocentričnega duha, ki je pogнал človeka v notranji razval in kaos, v beg iz centralnosti na periferijo. Novi človek pa se vrača nazaj k središču: od zunanosti v notranjost, od materije k duhu, od videza stvari k njih bistvu, od posameznosti k celoti, od kaosa osebne samovolje in duhovne brezcilnosti k svobodi etične pokorščine, dolžnosti in zvestobe, od nauka in pripadništva k osebnosti in vrednotam, od mehničnega pojmovanja (racionalizem) k organskemu gledanju (duhovnost), od človeka-živali k človeku-osebnosti.

Dà, novi človek je raztrgal obroč materialističnega individualizma in se je v polnosti svoje duhovne individualnosti priznal k občestvu — borec za idejo kozmičnega bratstva.